

573  
НИКОЛА ДИМИТРИЈЕВИЋ  
директор  
Смедеревске кредитне банке

## Под смедеревским небом



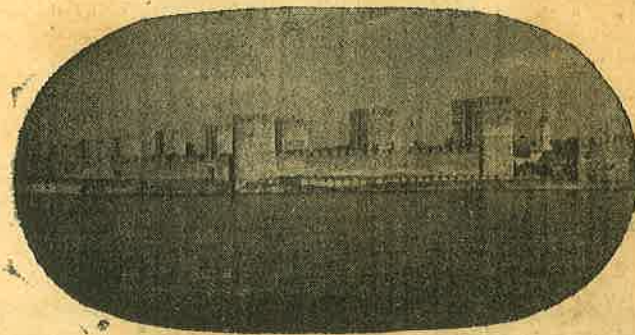
---

СМЕДЕРЕВО 1940 ГОДИНЕ

**НИКОЛА ДИМИТРИЈЕВИЋ**  
директор Смедеревске кредитне банке

## Под смедеревским небом

*Предговор — Поуке омладини —  
Правим путем — Смедеревско  
Подунавље у старо и ново доба  
— Смедерезо, његов положај,  
знаменитости и природне лепоте  
— Три песме — Рајини заробљеник.*



СМЕДЕРЕВО

ИЗДАЊЕ ПИШЧЕВО

---

---

**ШТАМПARIЈА МАРИНКОВИЋ**

ВЛАСНИК ЛИСТА

Израђује све  
штампарске  
послове  
укусно — уз  
солидну цену



СМЕДЕРЕВО

прима упозе  
и израду  
све књиге  
и разну  
картонажу



*Тривачкој омладини,*

*са жељом*

*да се у своје живошћу и раду*

*руководи: ИСТИНОМ и ПОШТЕЊЕМ.*

*Никола Димићријевић*

ДАР

*Господина Николе Димитријевића*

*директора Смедеревске кредитне банке*

..... ученику ..... разреда

*школе Трговачке омладине*

у ..... за .....

*успех у науци и ..... владање.*

у .....

*Управитељ школе.*

## ПРЕДГОВОР

### РЕЧ-ДВЕ СРПСКОЈ ТРГОВАЧКОЈ ОМЛАДИНИ

Трговачки сталеж је један од најстаријих у Србији, којој је он некада чинио част. О старом српском трговцу говорило се увек, па и данас, са поштовањем, јер је то својим исправним радом и трудом и заслужио.

Стари српски трговац био је човек разборит и трезвен. Он је не само добар домаћин у својој кући, већ живо учествује и у друштвеном животу као хумани, културни и просветни добротвор. Као великог патриоту видимо га у свим националним манифестацијама. Под многобројним хумкама јунака и у костурницама леже и кости многих честитих српских трговаца, а њихова имена блистају на споменицима славе.

Али, кад је реч о старом српском трговцу, не сме се схватити, да је то биће, које је само наслеђена имовина одлучила да буде трговац. Не. Стари српски трговац изграђивао се кроз борбу и трпљење у животу. Он почиње од шегрта. Под разним веома тешким и мучним околностима и искушењима, он се научио прво да буде добар слуга. Најимућнији српски трговци тако су васпитавали своје синове. И само тако, дајући им могућности да осете све недаће живота, од њих су

Он се у свакој прилици високо издиже изнад сваког зеленаштва и назадности духа. Један од најугледнијих и најнапреднијих дневних листова предратне Србије био је „Трговински Гласник“ који је имао одлучан и оштар став пред покушајем сваког неваљалства ондашњег друштва. То је све било доказ, да је трговачки staleж предратне Србије гледао у општем добру и своје добро, па је и у рату и у миру давао светле примере пожртвовања за свој народ и Отаџбину.

Данас је, међутим, друго. Систем брзог богаћења заразио је најжалост и многе наше људе, али је та систем многе и упропастио, јер добар газда никад не може бити онај ко није био добар слуга. И док се некадашњи трговац одржавао врлинама и кроз рад стицао своју имовину, данас се многи у трговини служе пороцима и кроз разне трансакције покушавају на све могуће начине да без велике муке и труда дођу до богатства, које ће неко од њихових синова, услед тога што није васпитан кроз школу рада, упропастити и растурити и из богатства ући често у пуку сиротињу.

Из свега изложеног намеће се потреба регенерације нашег трговачког staleжа кроз оживотворење старог српског трговачког духа. Тога ради, потребно је посветити више пажње васпитању трговачке омладине, која је као и сва наша омладина склона да залута, нарочито ако се на њу не обрати пажња и ако се дозволи, да је васпитавају улица, футболска игралишта и дансинзи, уместо школа, читаоница и природа, у којој омладина, у часовима свога одмора, треба да размишља, а и да се бави лаким телесним радом, који ће јој донети више и користи и разоноде у животу.

Будући да као привредник и сам припадам трговачком staleжу, то сам се нашао побуђен, да са љубављу посветим збирку ових својих размишљања и утиска из Смедерева и о Смедереву, као и друге напise, трговачкој омладини са жељом да пође правим путем, путем којим је ка својој будућности ишао стари српски трговац, те да се поучи примером ових честитих трудбеника: како треба радити, штетити и свој народ и Отаџбину волети.

НИКОЛА ДИМИТРИЈЕВИЋ





## ПОУКЕ ОМЛАДИНИ

### ПРАВИМ ПУТЕМ...

Сакупило се неколико млађих трговаца, па се један другоме жале како су тешка времена настала.

— Ко ће то издржати? — говораху. Порез за порезом, трошарина за трошарином, одакле ће се то плаћати? Готово најбоље затворити дућане, па у свет!

Слушао их мирно газда Никола седећи пред својим дућаном, па се тек мало насмеја.

— Гле, чича Никола се смеје, он је безбрижан и равнодушан према свим недаћама нашег сталежа... Хоћеш ли нам рећи чича Никола шта ти мислиш кад те ни мало не брину наше невоље? — рече један од трговаца.

— Хоћу, децо, одговори чича Никола доброћудно, баш ћу вам казати шта ја мислим. Само ме чујте, а *ономе ко је ђамешан и једна је досћа.*

— Јест, настави он, пошто се мало накашља, — велике су ове порезе, а велике и трошарине, али, кад би ми плаћали само порез који држава тражи, опет би га могли рахат плаћати... Право зло лежи у томе, што сваки од нас плаћа још и по неколико личних

пореза. Пореза, коју од нас *наша лењивост* наплаћује, два пута је већа од оне, коју држава тражи; а оне порезе које од нас *наша сујеша* и *наша лудост* наплаћују, вере ми, три пута су ако не и четири пута веће од државне. Но, како смо ми некако вешти људи, то свагда нађемо по неки начин, којим се бар у неколико може да обиђе оно што држава тражи, али од ових наших личних пореза, баш као да се не да утећи, те ту ништа не предузимамо и мирно носимо годинама и годинама штете које нам они наносе. Међутим, сваки од нас, може да поштено олакша себи терет јавних дажбина, само ако хоће да ради по саветима американца *Франклина*. Знате, то је онај који је први казао: „*Бог ђомаже оне, који се сами ђомажу*“. Узмите само ово: каква би се вика дигла, кад би држава тражила, да јој сваки од нас сваког дана поклони по десети део целог свог времена, а замислите колико ми времена проводимо у празним разговорима и колико нам времена прогута лењост наша.

Беспосленост и тромост, руше чак и здравље и прекраћују живот. Кључ који се једнако у брави окреће свагда се светли, њега не једе рђа, а Бога ми, једе онај кључ који на миру лежи. Колико се времена, више него што је нужно, проведе у спавању, а заборавља се, да се лисица која спавг, не храни пилићима. Чему прекомерно спавање, кад ћемо читаву вечност спавати. Ако је време нешто што је најдрагоценије на овоме свету, онда трошити време узалудно најгора је врста распикућства. Време се не враћа, а изгубљено време не може никад више да се нађе. Ко обично каже: море, има још доста времена за то, — свагда на

крају нађе, да баш нема доста времена ни за што! Лењивцу је све тешко, а вредноме је лако и оно што је тешко. Ко позно на посао устаје, мора цео дан да се жури, па опет не стигне до мрака. Лењост путује тако споро, да је, богме, сиротиња брзо стигне. Терај свој посао и не чекај да те посао тера. Франклин вели: Ко рано леже и рано устаје, тај је здрав и паметан. Са здрављем и памећу може сиромах до богатства доћи, а без здравља и памети богатство ти мало вреди.

Шта то значи жалити се на тешка времена, па жељкати и очекивати да настану боља? И ова тешка времена можемо ми да поправимо, само ако засучемо рукаве, па се живље кренемо на посао. Од празних жеља и нада опстати се у животу не може. Ко мисли да може, тај умире са празним стомаком. „Без муке нема науке“, а „без рада нема зараде“.

Ко има занат, или трговину, тај има знање које може да донесе и новца и славе, али занат треба радити а трговину паметно водити. Радом и прегнућем све се може савладати јер „трговцу и Бог помаже“. Ко је вредан неће никад гладовати, јер у кућу вредног радника глад може да завири, али не може да уђе. Тако исто, вредном човеку не могу полицајски позивари лако закуцати на врата, јер вредноћа плаћа, а очајање прави дугове.

Немаш потребе да копаш и тражиш заборављено благо, нити да очекујеш да ти богати рођаци завештају наслеђе, само ако си вредан! Вредноћа је мајка добре среће и Бог њој не одриче свој благослов. Стога, ори живо и дубоко, док се твој комшија одмара у хладовини, па ћеш имати жита и да продаш и да ти остане.

Радите данас, јер не знате да ли ћете моћи сутра, баш и да хоћете. Право је казао Франклин: Један данашњи дан вреди више него сутрашња два. Још од старина постала је поука: Што данас можеш урадити не остављај за сутра.

Да си слуга, зар не би било срамота да те твој газда ухвати да лењствујеш? Зар да се не стидиш, кад као свој газда сам себе ухватиш у ленствовању? Помисли само, како лењошћу баш ником, па ни себи самом, никакво добро не чиниш, а како напротив радом својим можеш да осигураш неко добро и себи, и својој породици, и својој Општини, и своме народу. *Устај, дакле, рано зором!* Кад сунце гране и погледа на земљу може да каже небу: Гле оног лењивца тамо још се није дигао! Устани, па хватај свој алат поштено и весело голом руком, а немој да тражиш да најпре навучеш рукавице. Да ли си кад год видео мачку да је навлачила рукавице кад је хтела да лови мишеве? Истина, има да се ради много, а рука ти је слаба, али приони само за послом, па ћеш сам видети како си јачи него што си мислио. Капља воде камен дуби. Мали миш, својим малим зубићима прегризо је дебели конопач на мрежи у коју се био ухватио лав. И малом се секиром велики грмови могу да посеку.

Неко ће од вас рећи: Па зар човек никада да стане и никада да се одмори? Чекај, брајко, да ти кажем шта вели Франклин: Служи се паметно својим временом ако мислиш да стекнеш право на одмор, а лошто ниси сигуран ни са једним тренутком, не бацај у лудо читаве часове. Мудар и вредан човек, и кад се одмара, ради нешто што је корисно, а луд и лењ



управо не зна шта шта је одмор. Спокојан живот и лењив живот, сасвим су две различне ствари. Мислите, да у беспослицењу има више уживања, него у раду? Варате се драги мој! Лењост рађа бриге и невоље, а беспослицење нерасположење и злу вољу. Неки би желели да живе од бистрине свога духа, а да не раде ништа, али брзо дође дан, који им покаже да то не иде. Рад и вредноћа свагда ће да донесу и задовољство, и изобиље, и поштовање. Задовољства трче за онима, који од њих беже. Кад ти звекца у кеси, сваки ће да ти каже: Помози Бог брате, како си? А, ако тога немаш, и најближи твоји беже од тебе.

Осим вредноће треба имати и сталности и брижљивости. Треба сами себе да надзиравамо у сваком свом послу, а да се не поверавамо сувише другима. Франклин вели. *Камен који се низ брдо ваља не хваћа маховину.* Породица која се сваки час сели, никада не успева. Знатé шта кажу стари: Три сеобе равно је паљевини.

Води бригу о својој радњи, па ће и радња твоја водити бригу о теби.

Ако хоћеш да ти се неки посао на време и како треба сврши, уради га сам, а ако хоћеш да се посао не сврши по твојој вољи, ти пошљи другог.

Ко хоће од плуга да живи, ваља сам да га за ручице држи.

Око газдино више уради, него обе руке његове.

Ко је небрижљив више штетује, него ко је незналица.

Ко не води надзор над својим млађима, тај може да сматра, да им је оставио отворену своју кесу да ваде из ње колико хоће.

Многи и многи добар човек пропао је зато, што је исувише поверења поклањао другима.

Изгледа мало чудно, али је истинито кад се каже: Људи се на овом свету спасавају, не вером, него оскудицом у поверењу.

Увек је боље кад сâм човек о себи води бригу.

Ако хоћеш да имаш верног слугу, у кога можеш да се поуздаш — служи се сâм.

Мала брига рађа велике штете.

Једном коњанику — ратнику, испао само један мали клинац из потковице, услед чега је испала цела потковица. Мало доцније коњ посрне и непријатељ сустигне коњаника и убије га. (Ово све због оног малог клинца на потковици, или управо због лењости, да се испали клинац другим замени).

Толико децо моја, што се тиче вредноће и потребе, да сами водимо бригу о свом послу. Али, да вредноћа што пре и што сигурније успе, треба да јој се придружи и *шћедљивост*.

Човек, који ради и зарађује, а не уме да штеди и сачува, кад умре — нема чиме да се сахрани. Франклин вели: *Ко има масну кујну, обично осћавља мршав шестаменаш.*

Ко хоће да се обогати треба да зна двоје: Прво да заради, а друго да зараду сачува — уштеди. Народна пословица вели: У радише свега бише, у штедише још и више.

Сребрни рудници Јужне Америке нису Шпанију могли обогатити, јер Шпанија је више трошила него што јој је приход допуштао.

Одбите све, што није потребно и што је луксузно, па да видите, како одмах лакне пореза и терет од многе деце, јер много пута оно што једна кућа преко године потроши само на луксуз, довољно би било да се двоје, па и више деце исхране, одену и васпитају.

Можда ће ми неко од вас приметити и рећи: Ех, шта је то дати мало на дуван, мало на чашу пива мало се провеселити, то баш не значи много. Јесте, брајко! Мало ово, мало оно, али кад све то сабереш, онда изиђе једно велико „много“. Чувајте се баш тих малих издатака. Због мале пукотине, потопа се велика лађа.

Ко воли много да се части, тај себе брзо упропасти.

Будале спремају често ручкове, а паметни их једу. За будале, народ има још и ову изреку: У газде овца, у слуге вуна.

Уђете у галантериску радњу. Покажу вам хиљаду лепих стварчица. Учини вам се да је све не само лепо него и јефтино. Но, ако ти не треба, скупо је! Франклин вели: Ко купује оно што му не треба, продаваће и оно што му треба.

Осим тога, кад год ти се нуди нешто изванредно јефтино, заустави се мало, па размисли: зашто је тако јефтино. Много пута је та јефтиноћа привидна. Сем тога, та те јефтиноћа води у искушење, да утрошиш свој новац и да смањеш своју готовину, коју би могао да уложиш у оно што ће ти приход донети.

Многи су се упропастили купујући испод цене оне ствари, које им нису потребне.

Ко купује што му није потребно, купује кајање.

Многи воле да понесу лепши капут, панталоне, машну, ципеле и томе подобно, па макар и он и деца му гладовали. Свила и кадифа, вели Франклин, често су погасили ватру на огњишту. То нису потребе за живот, или су лепе ствари, а нажалост сваки је човек више али мање сујетан. Због луксуза је многа господска кућа доведена до пуке сиротиње. Због луксуза, господа често позајмљује од својих некадањих слугу, који су вредноћом и штедњом стекли неку пару. И онда, наравно, сушта је истина, да је сељак, који клечи на коленима, виши од господина који стоји на ногама.

Сујета је тако исто просјак, који виче као и нужда, само што је сујета бешња и безобразнија од нужде. Чим си попустио у првој навали и купио једну луксузну ствар, одмах навале на тебе десет других луксузних жеља и онда нађу и разлоге, да те убеди како рецимо према луксузној хаљини треба овакав или онакав и шешир, и ципеле, и остало. Лакше је отети се од првог луксуза, него доцније од десет других, који неминовно иза оног првог наступају. А двојном је и лудо и смешно, кад сиромашан хоће да се угледа на богаташа. Што народ каже: „Видела жаба вола, па се и она напела“. Франклин вели: Сујета руча са таштином, а вечера са презрењем“. На другом једном месту вели: „Сујета доручкује са изобиљем, ручава са сиротињом, а вечера са Франклином“. Па још да се не запитате: Зашто луксузирати?

Шта имате од луксуза? Он не служи здрављу, не ублажава болест, не увећава личну вредност, не осигурава срећу, већ на против, изазива завист, умно-

жава непријатеље и ускорава несрећу. А, тек, колика је лудост задуживати се ради набавке нечега што је непотребно и сувишно. Помислите само шта чините, кад се задужите. Ништа мање, него *дајеште другом човеку власи над својом слободом*. Ако не узмогнете да платите на време, мора да вас је стид, кријете се да се са повериоцем не сукобите, морате да се довијате на недостојан начин, да измишљате изговоре, па затим почнете и лагати, и тако падате постепено ниско и и постајете лажов, а Франклин вели: „*Лаж јаше на грбачи дуга*“.

Слободан човек не плаши се ничега, па ни стида, али сиротиња често лишава човека и слободе и врлине његове. Народна филозофија вели: „Тешко је празној врећи усправно стајати“.

Кредитори имају боље памћење него дужници. *Кредитори су сујеверна сорџа људи, која брижљиво води рачуна о извесним данима*. Дан плаћања долази брже него што му се надаш, а новац ти се тражи пре него што си се спремио да платиш. Часни пост прође брзо онима који први дан по Ускрсу имају да плате меницу.

Може бити да си у срећним околностима и да ти посао добро иде, па мислиш, да можеш мало и да се луксузираш, али упамти, да ни сунце не греје сваки дан једнако. Зато *штеди* и „чувај беле паре за црне дане“, док можеш, а знај долази и старост, кад ће зараде да престану. Знај, да *зараде долазе привремено, овда — онда, и нису сигурне и постојане, а шрошак је посведневно сигуран и постојан*.

„Лакше је сазидати два огњишта, него на једном огњишту две ватре ложити“ вели Франклин. Стога *бље је да легнеш гладан, него да оштанеш дужан*.

Гледај да зарађујеш поштено и старај се да ту зараду и сачуваш. У томе лежи сва тајна, а у поштенем раду и камење се у злато претвара.

Ово је, децо моја, наука разума и мудрости. А на крају, да вам кажем *ослањајте се на своју усшачку моћ, штедљивост и пошвени род*, јер се без тога не може напредовати. Но и са свима тим врлинама, не може се далеко отићи, ако Бог не да свој благослов. Стога, свагда и у сваком започетом послу треба тражити Божју помоћ и Божји благослов.

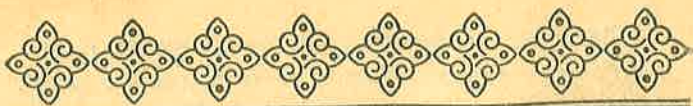
Према онима, који су пострадали, или пали у беду и невољу, будите милосрдни, тешите их и помозите им колико можете. Франклин вели: „*Пашња и искуство скупи су учишељи, али, будале се још само од њих могу научити памети*“.

У приликама дужни смо да дајемо здраве и мудре савете, али не можемо никога силом натерати да их прими. Они који се не дају саветовати, не дају се ни помоћи.

Онај, ко се не користи туђим искуством учиће се сопственим. Ко неће да слуша глас разума, тући ће се сам по глави.

Ето, децо моја, за данас нек вам је доста, — рече газда Никола, па уђе у свој дућан.





## СМЕДЕРЕВСКО ПОДУНАВЉЕ У СТАРО И НОВО ДОБА

Смедеревско Подунавље граничи се са северо-истока рекама: Дунавом и Великом Моравом, а са југо-запада рекама: Јасеницом, Кубришницом и сувом границом. На овом простору има 45 насеља: варошица, села и заселака, а главно је место град Смедерево.

За време Немањића овај крај звао се „Подунавље“. За време кнеза Милоша Обреновића звао се „Смедеревско окружје“. За време Карађорђа „Смедеревска нахија“, а за време турске владавине „Смедеревски санџак“.

Становници овога краја су Срби-Шумадинци, бистри и вредни ратари и сточари, добри домаћини и одлични војници и патриоте, од којих је у почетку прошлога века поникла мисао и планула прва пушка за ослобођење Срба од Турака и стварање нове српске самосталне државе.

Писци из Крсташких ратова помињу, да је у овом крају била пространа шума и бујна вегетација, и због такве природе становници су били поглавито сточари и доста насељени, али са пропашћу српске деспотовине и падом Подунавља под турском влашћу насеља су се проредила. Рачуна се, да су тада Турци

одвели у ропство око 200.000 становника, од којих је један део узет у војску, а други расељен по удаљеним областима турског царства. Но доцније, са појачаним досељивањем Срба из Сјенице, Колашина, црногорских брда и југозападних делова Србије, настало је у овоме крају страховито крчење шума и јаче зираћење земље тако, да је сада смедеревско Подунавље оголићено и постало зиратно земљиште.

Плодност смедеревског Подунавља је велика. Поред жита и воћа изврсно успева и винова лоза.

Смедерево и његова околина су чувени широм наше земље и даље са својим белим грождем и вином званим „Смедеревка“.

У најстарије доба, у колико је познато, живели су у овим крајевима ратоборни Трибали, за овима Мези, па Келти звани Скардисци и Илири од Јадранског мора па све до Мораве, а од Христовог доба заузели су ове крајеве Римљани.

После поделе Римског царства на два дела, 395 год. по Хуисту, наши крајеви припали су Источном римском царству названом „Византија“.

У петом веку Словени су почели да напуштају своју стару постојбину и насељавали су се у Ердељу. Затим, почели су да надиру ка доњем Дунаву, а ради пљачке прелазили су они у ове крајеве преко Дунава на више места из Влашке, која се звала „Словенска земља“ у доба цара Маврикија од 582 до 602 године.

За време цара Маврикија биле су сталне борбе између источног римског царства, Варвара и Персијанаца. Словени, пак, за то време, искористе прилику и

изврше насељаване око половине седмого века у области јужно од Дунава.

Словени су имали и своју пешачку војску, која је крчила пут њиховом насељавану.

На притокама Дунава имали су по 100 и више чамаца помоћу којих су вршили прелазе и пљачкали по Балканском Полуострву.

Словени су се селили по племенима уз помоћ својих војних јединица, а насељавали су се махом по шумама.

У погледу религије, Словени су понели собом своје традиционално веровање у богове, а кад су дошли у ове крајеве почели су примати Хришћанство од Грка. У једанаестом веку, у доба превласти Византије, овај крај улази у састав Браничевске Епархије под влашћу Охридског Архиепископа.

Ови словенски дошљаци тек у деветом веку помињу се под именом Срби.

После нестале грчке владавине, а за време Немањића, од дванаестог до на крај четрнаестог века, Маџари су почели нападати на Србе да им наметну своју власт. Краљ Урош, да би ову напаст отклонио, ожени свога сина Драгутина, рођаком маџарског краља Беле IV, и Драгутин, као вазал маџарског краља, доби Београд 1284 године и од тада се у Подунављу осећа све јачи утицај Срба.

После смрти Драгутинове, у српским крајевима водиле су се борбе између Срба, Маџара и Турака. А после Косовске битке, Турска је постала велика сила на Балканском Полуострву. А кад Турска би потучена код Ангоре 1402 године, маџарски краљ Си-

Мирослава  
тисмунд уступи доживотно деспоту Стефану Лазаревићу, Београд, Мачву и Подунавље, те се стога овај потписивао: „Стефан Лазаревић кнез и самодржавни господин Србљем и Подунавију“.

Деспот Стефан није имао деце, па стога позове сабор у Сребрници под Рудником 1426 године, и на том сабору прогласи за наследника свога сестрића Бурђа Бранковића-Смедереваца.

19 јула 1427 год. умре деспот Стефан и управу над Србијом прими Бурђе Бранковић-Смедеревац, коме је тада било око 50 година, човек пун искуства, добар војсковођа, дипломата и умешан финансијер. Његова престоница била је тада у Некудиму јужно од Смедерева.

После смрти Стефанове, маџарски краљ Сигисмунд задржао је Београд за себе. Бурђе, осетивши тешки губитак Београда, који је био престоница и јака тврђава за одбрану од непријатеља, реши се да подигне други моћни град на Дунаву за одбрану. Тако је почео зидати град Смедерево и довршио га 1430 године. Од тада Смедерево постаје политички и војнички центар Србије до 20 јуна 1459 године.

Деспот Бурђе Смедеревац умре 24 децембра (на Бадњи дан) 1456 год., а наследи га његов син Лазар, који после годину дана и сам умре. Тада се Срби поцепаше у две странке, једна за предају Маџарима, а друга за предају Турцима, и ова друга странка победи. Због тога 20 јуна 1459 године предаде се Смедерево Турцима, а са њиме и цела деспотовина. Од тога доба, па до 1529 године, дакле пуних 62 године, у Смеде-

реву је становао турски намесник, који је носио титулу „Смедеревски санџакбег“.

После предаје Турцима деспотовине и Смедерева, настале су борбе између Турака и Маџара, које су се водиле у Подунављу и око Смедерева.

У осамнаестом веку (1716—1718 године) водила се велика борба између Аустрије и Турске. Након те борбе, Аустријанци освоје Смедерево, а потом склопе мир са Турцима у Пожаревцу 1718 године под условом да Смедерево и северни део Србије буде под окупацијом аустриском. Ова окупација трајала је до 1735 г.

Под овом аустриском окупацијом помињу се ова места: *Смедерево, Београд, Гроцка, Рудник, Шабац, Вљево, Пожега, Градиште и Параћин.*

За ово време аустриска администрација није оставила у земљи добар траг, јер је била пуна самовољне отимачине, безобзирности и верске нетрпељивости. Аустриске власти правиле су многе сметње српској цркви. Да би Аустрија што успешније спровела католичанство у српском народу, у овом крају основала је у Смедереву католичку Епископију 1726 године. Али Срби нису примали католичанство и ако су немилосрдно гоњени од власти.

У поновном рату Аустрије са Турском, од 1735 до 1739 године, Аустрија поново изгуби Србију, Смедерево и Подунавље. Границом опет поста Дунав. Главна битка била је код Гроцке 23 јула 1737 године где су Аустријанци били до ногу потучени од Турака. После овога, Аустрија се почела спремати за поновни рат са Турском. За овај рат Аустрија је врбовала и Србе — устанике да се боре противу Турске, и у том циљу

капетан Коча као вођа пређе из Ковина у Смедерево, па затим у Смедеревску Паланку, Голобок, Гроцку и Кулич да припреми Србе за рат, који отпоче 1788 г. па све до 1791 године. У овом рату аустриска војска са Србима освоји Смедерево и Београд, али не потраје друго и по Свиштовском миру, Дунав понова поста граница, а Смедерево са Подунављем потпаде под турску власт. Ово стање остало је све до Карађорђевог устанка 1804 године. У овом Карађорђевом устанку Смедеревско Подунавље узима видног учешћа за ослобођење Срба и стварање слободне српске државе.

У Смедереву се почеше истицати браћа Вулићевићи (Ђуша и Вујица). О Светом Аранђелу 1803 год. скупише се прваци из смедеревске и крагујевачке Јасенице у Орашцу на договор за устанак. Карађорђе је одржавао везе са Ђушом и Вујицом Вулићевићима из Азање, Станојем Главашем из Глибовца, Вулом Илићем из Колара, Милетом из Глибовца, Милованом из Планае и другима.

Устанак Срба противу Турака изазвала је судбоносна сеча кнезова од стране дахија. Кучук Алија пође на смедеревску Јасеницу и погуби Кнеза Максима и попа Милована из Селевца, кнеза Теофана из Орашја, кнеза Стевана Андрејића-Палалију из Бегалице, Марка Чарапића из Белог Потока, Јанка Гагића из Болеча, кнеза Јована из Лапова и многе друге, а пре тога, у јесен 1799 године, изненада и на превару убише јаничари у Смедереву Станка Арамбашића. После ових убистава наста борба између Срба и Турака. На дан Сретења Господњег, 2 фебруара 1804 год., буде за-

казан скуп усташа на Орашцу за избор <sup>V</sup>вожда.

На овоме скупу било их је из овога краја много, а предводили су их Вуле Илић из Колара, хајдук Милета из Глибовца, хајдук Милован из Плана, хајдук Станоје Главаш из Глибовца, Марко Катић из Рогаче и други.

На овоме скупу први је избор за вожда пао на хајдука Станоја Главаша, човека из овога краја, но он одби избор говорећи: „Хвала вам браћо, ја сам хајдук, а ко ће за хајдуком, већ ја предлагем за нашег вођу Ђорђа Петровића, човека способног за то место“. И скуп једногласно изгласа Карађорђа. Карађорђе је одбијао избор говорећи: „Хвала вам браћо, али ја сам прек човек и ко не слуша убићу га“. — „Хоћемо те и слушаћемо те, а ко не слуша уби!“ повикаше сви. Карађорђе се тада прими вођства.

Након једанаест дана по одржаном скупу на Орашцу, а то је од 13-ог до 21 фебруара 1804 год., Карађорђе је већ формирао чету усташа које су крстарили од Космаја до Авале и натраг, а дотле су Ђуша Вулићевић из Азање и Обрад из Крсне, скупили око 200 људи, па се у Селевцу састану са осталима које је водио Карађорђе. Из Селевца оду у Азању и Ратаре и скупе око 4000 људи. Неки Станко Кривокућа из Ацибеговца скупи око 1000 људи и пређе у Ресаву, али у борби са Турцима код Параћина погибе.

Устанак се и даље ширио и, у идућем месецу марту, ови крајеви били су очишћени од Турака.

Турци из ових крајева, бежећи испред Срба, склањали су се неки у Смедерево, неки у Пожаревац и по другим градовима, где год су се могли склонити.

Ђуша, пак, опколи их у Смедереву не давши им да излазе из града. Карађорђе дође с војском јуна месеца и отпоче тући град смедеревски где су се Турци били склонили. Турци тада замоле Карађорђа да престане са борбом а они ће у будуће бити мирни и неће излазити из града у варош. Али једном згодном приликом, ови Турци убију војводу Ђушу 28 јула 1805 године, те то наљути Карађорђа и он крене са војском за Смедерево.

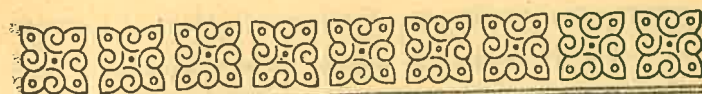
На место погинулог војводе Ђуше, Карађорђе постави за војводу смедеревске нахије Ђушиног брата Вујицу.

Карађорђе отпоче тући Турке у Тврђави са брда више Смедерева (названог „Карађорђево брдо“), но како ђулад не могаху домашити у град, то премести топове онде, где је сада Општински дом, те то примора Турке на предају. На дан Светог Аранђела 8 новембра 1805 године прими Карађорђе кључеве од Тврђаве и очисти је од Турака, а затим смести у њој своју војску од око 5000 људи.

После толиких векова, Смедерево је поново дошло под власт Срба. За овим Карађорђе нареди, да се премести у Смедерево „Правитељствујући Совјет“ и да се у Смедереву држе скупштине свију народних старешина. Од тада Смедерево постаје средиште политичког живота и српска престоница, све до 1813 г. када Турци поново заузеле Смедерево и држаху га до бомбардовања Београда.

После бомбардовања Београда, Турци су уступили кнезу Михајлу Обреновићу све српске градове које су до тада држали и том приликом иселише се и

Турци из смедеревског града. Једни одоше Дунавом за Адакале, а неки за Цариград. Потом је Српска војска ушла у град 12 априла 1867 године, и од тада је Смедерево са својим Подунављем и осталим деловима Српске земље ослобођено туђег ропства.



## СМЕДЕРЕВО ЊЕГОВ ПОЛОЖАЈ, ЗНАМЕНИТОСТИ И ПРИРОДНЕ ЛЕПОТЕ

Смедерево, лепо Смедерево,  
Грожђем нахрањено, вином напојено,  
Лозом ограђено, воћем окићено,  
Житом напуњено, водом окупано,  
Сунцем обасјано !...

Смедерево, које лежи на самом Дунаву у подножју „Карађорђевог брда“ и „Редута“, а које је удаљено од Београда 48 километра, чувено је као историско и привредно место, које тргује грожђем, вином, житом и воћем.

Богата и питома околина смедеревска дала је име Смедереву „виногорје“ и „житница“.

Смедерево и његова околина за 10 до 15 километара у дужину и ширину рађају чувено бело грожђе звано „Смедеревка“ које се кад узри жути као ћилибар. Стручњаци га цене и категоришу у „прима“ асталско грожђе због нарочите своје ароме и издржљивости за извоз. Оно се тражи и извози на све стране, како у земљи, тако и у иностранству. Сем овог типично смедеревског грожђа, одлично успевају и остала



миришљава грозђа као „Хамбургер“ „Малага“ и остала.

Још Римљани за време своје владавине у овим крајевима, уочише да су смедеревско поднебље, положај и клима угодни за винову лозу. Услед тога, тадањи римски цар Проб, донесе лозу из Мале Азије и засади је у Смедереву. Турски путописац Евлија Челебија, пролазећи кроз Смедерево 1661 године, пише ово у своје путопису:

„У граду Смедереву има 3000 лепих кућа и 300 дућана, клима је блага, а заслужују похвалу грозђе и беле трешње. У тврђави има једна џамија а у вароши две, и има школа и амама“.

Смедерево и његова околина извозе за време сезоне преко 1000 вагона свежег грозђа за Немачку, Швајцарску, као и бившу Аустрију, Ческу, Пољску, и остале земље.

Грозђе „Смедеревка“ успева само у Смедереву и смедеревској околини до 15 километара околу. Многи се труде и пресађују је и на друга места, али она онда закржљави и изгуби велики део од свога укуса и квалитета.

Пошто су Смедерево и његова околина богати виноградима, то би било врло рентабилно, да се у Смедереву подигне фабрика за конзервасање и етиражу грозђа и справљање безалкохолних пића, а верујемо да би смедеревски и околни виноградари, као и Општина смедеревска, прихватили свесрдно овакво предузеће и учинили би му све могуће концесије.

Тако исто цени се и тражи у земљи и у иностранству смедеревско бело вино, звано „Смедеревка“.

Арома и укус овога вина су јединствени. Пенушаво као шампањ, жуто као злато, оно се с правом може ставити у ред деликатесних вина. По своје типу, по своје укусу, који је нека мешавина дискретне киселине и сласти, ово вино, разумно дозирањем, има вредност и једног одличног окрепљујућег медикамента који повољно делује на рад органа за варење.

Поред грозђа, што као најлепши ћилибар, чврсто, једро и слатко, дозрева до позне јесени у смедеревским виноградима, Смедерево и његова околина, од вајкада, успешно производе и разноврсно оплемењено воће. Нарочито у последње време, воћари се труде и подижу савремене воћњаке са чувеним Хале-овим бресквама, крупним кајсијама, трешњама и осталим воћем. Ово воће извози се највише за Београд и добро се плаћа.

Тако исто, Смедерево се увршћује у трговачки центар за извоз пшенице, кукуруза, пасуља и граора. За време сезоне, Смедерево извезе преко 8000 вагона зрнасте хране. У прилог овоме долази и подигнути силос Дунавске бановине, који пречишћава храну и сортира је по потреби тражње.

Сем овога, из Смедерева се извози велика количина говеда, свиња, живине и јаја.

Смедерево, као главно место смедеревског Подунавља, још од Римљана па и данас располаже добрим комуникационим средствима за превоз путника и робе у свима правцима и на све стране света. Тако још за време Римљана, ишао је главни друм од Београда преко Гроцке, Смедерева, Кулича и даље за Цариград. То је био стрателгиски друм звани „цариград“.

градски“ или „царски“. А други главни друм, био је звани „смедеревски друм“, који је ишао од Смедерева за Рашку и даље. Овај први, који је ишао преко Смедерева и Кулича, измењен је у 16-том веку, те је ишао од Београда преко Гроцке, Колара, Паланке, Баточине, Јагодине, Ниша, Софије и даље за Цариград.

И сада, Смедерево располаже сувим, воденим и железничким путем. Сув пут од Смедерева до Београда износи 48 километара, а Дунавом 55 километара.

Путнички саобраћај из Смедерева врши се и дању и ноћу, и тиме је омогућена веза у свако доба са свима местима у земљи и иностранству. Нарочито постоји веза између Смедерева и Београда по неколико пута дневно железницом, лађом и аутобусом. Пут лађом до Београда траје око 3 и по сата (узводно), железницом око 2 сата, а аутобусом сат и по.

Смедерево и смедеревска околина обилују природним лепотама. Одмах изнад стреја смедеревских кућа, уздиже се „Карађорђево брдо“ одакле је Карађорђе тукао Турке, који су се налазили у граду, својим трешњевим топом. Шанчеви Карађорђеви и сад се чувају као успомена. Посматрана са овога брда, шири се у недоглед банатска равница, а с леве стране уздиже се Авала са мањим узвишењима и брежуљцима некадашњег смедеревског и београдског округа. Са десне стране виде се хомољске планине и карпатски огранци, а у подножју пружа се плави и тихи Дунав, — јединствени видик и одмор душе.

Смедерево је подесно и згодно место за живот пензионера, рентијера и свих оних који желе мир и

тишину, а међутим, за туристе пружа најпријатнију разоноду, јер Смедерево и смедеревска околина обилују природним лепотама и великом историском знаменитошћу: Тврђавом деспота Ђурђа Бранковића, једном од наших највећих и најочуванијих средњевековних Тврђава (са својих 18 кула) ради које је Смедерево, углавном, и проглашено недавно за туристичко место. (Постанак ове Тврђаве народна легенда везује за име деспотице Јерине, жене Ђурђа Бранковића. По тој легенди зидање Тврђаве трајало је врло дуго и изводило се аргатлуком-кулуком народним, а под немилосрдним настојањем деспотице, коју је народ због суровости њене назвао „Проклета Јерина“).

У близини од неколико километара заокружују Смедерево чисто српска лепа села: Сеоне, Удовице, Водањ, Петријево, Вучак, Липе, Шалинац и Кулич.

Село Липе, чувено је и са својим белим сиром званим „Липски сир“, који се и сада од удружених мештана у великој количини израђује. У погледу укуса и масноће овај сир нема такмаца, јер годоминска трава, којом се липска стока храни, даје овом сиру изванредно пријатан укус и масноћу, услед чега је постао чувен и много се тражи.

Село Кулич, зове се по римском граду Куличу, од кога и сада постоје остаци темеља тога града.

Смедерево обилује здравом пијаћом водом. Има пет ископаних артеских бунара од преко 200 метара дубине, од којих је вода за пиће спроведена у све крајеве вароши.

Смедерево има неколико уређених хотела, међу

којима „Гранд хотел“ који се налази у општинској згради заузима прво место.

Општинска управа прегла је свом вољом, да се Смедерево још боље и више хигијенски и културно подигне, те да се омогући што пријатнији живот грађанима и боравак туристима.

У Смедереву има две православне цркве, једна католичка и једна јеврејска синагога.

Стара православна црква је на смедеревском гробљу, у коме почивају наши знаменити људи, којима је, као политичким дисидентима најгодније било живети у Смедереву. Говори се, да је ову цркву походио пећки патријарх Арсеније 1680 године и да је онда то био смедеревски манастир.

За време ратова 1683—1699 године, ова црква је страдала, а 1703 године стоји записано: „Поновно се манастир Смедерево в лето 1703 Стефан Ковач са ктитарима сиромаси а не богати даше“.

Нова православна црква, озидана је у сред вароши, на месту где је некада била турска џамија и за коју је пок. Јован Ристић, кнежев намесник и мѝнистар, у 139 броју Српских Новина од 8 децембра 1858 године, написао:

„Нови великолепни храм смедеревски са пет кубета којим се Србија и српство поноси, плени не мало свакога путника — туђина, а домородца и Србина очара до усхићења. Храм је снимак манастијског храма, претстављајући собом дивоту архитектонске вештине, а подигнут је трошком благоизабраног обшества смедеревског. Освећење је извршио Његово Високопреосвештенство наш

Господин Архиепископ и Митрополит Петар и то лицем на дан Светог Андреје Првозваног, као на дан опште народног земаљскога празника“.

У Светском рату 1914—1918, ова је црква страдала од непријатељске војске, а после рата, заузимањем чланица Кола српских сестара у Смедереву, буде оправљена. Сада пак црквена управа, од пре неколико година, реновирала је целу цркву како с поља тако и изнутра. Оправила је иконостас, предикаоницу, левнице, столове и под од домаћег и страног белог мермера тако, да после краљеве задужбине на Опленцу, долази ова по лепоти и вредности у нашој земљи.

Смедерево је главно место смедеревског Подунавља и броји преко 12 хиљада становника. Има четири основне школе; осморазредну реалну гимназију; женску радничку школу; вечерњу трговачко-занатску; Окружни и Срески суд; Бановинску болницу; поштанско-телеграфску и телефонску станицу; главно стовариште соли и свих монополисаних артикала; царинарницу; железничку станицу; агенције свих паробродских друштава; општински дом са својим модерним хотелом и колосални магацин Управе монопола за смештај дувана у листу за експорт. Тротоаре главних улица Општина је бетонирала, а у пројекту је да се изврши канализација; да се спроведе водовод; да се подигне модеран трг за животне намирнице и да се изврше остали други радови, који ће задовољити на првом месту хигијенске услове, тако да ће кроз кратко време Смедерево бити једна од најпријатнијих вароши за живот, како за привредни свет, тако и за рентијере и пензионере.

Схваћајући историску вредност колосалне смедеревске Тврђаве Ђурђа Смедеревца, држава је одобрила потребан кредит за њену обнову и осигурање од пропасти. Унутрашњост Тврђаве претвориће се свакако у стадион народне културе, који ће оживети дух српске славне прошлости, што ће свакако привлачити Смедереву велики број туриста.

Смедерево има зидану дунавску обалу од монополског магацина соли до смедеревске Тврђаве. У средини је модеран кеј зидан од гранита 1885 године. Ова обала и кеј су од неоцењиве вредности за трговачки саобраћај, а одмах од смедеревске Тврђаве низводно, све поред Дунава, до села Кулича, пружа се равно поље звано *Годомин*, које је велико око 6000 хектара, на коме су у прошлости логоравале силне војске и водиле крваве борбе за отимање Смедерева.

Кроз средину Годомина протиче река Језава, отока Моравина која се улива у Дунав уса сам град смедеревски.

Годомин је плодан. Зато се на његовом тлу сеје кукуруз, пшеница, баштовански и други производи који дају одличан принос. Велики комплекси остављају се за траву-сено. Сем овога, има пуно услова за производњу и других производа као: кудеље, лана, племените врбе, рогоза, трске и шевара.

Годомин има пуно услова за рибарење, јер Језава спојена са Дунавом пружа услов за стварање вештачких рибњака за мрештење и храњење риба. У опште узев, Годомин је плодан за све биљке које и сада расту раштркане по пашњацима и очекују на стручна лица и вредне руке за израду корпарских,

асурџских и зидарских артикала. У прилог овоме долазе и неколико угљених рудника који су близу Смедерева, што условљава инсталацију индустријских предузећа у Годомину.

Велики део годоминског поља је својина Општине смедеревске и она би дала све могуће концесије, које би технички и економски подигле Годомин.

Југоисточно од Смедерева пружа се висоравни плато звани „Царина“. На њему још и сада постоји бунар из доба Римљана, звани „римски бунар“, дубок 30 метара, из кога и дан-дањи мештани тога краја захватају воду за пиће. Овај плато пружа гледаоцу величанствену слику равнога Баната и њихових села, карпатских и хомољских планина и вијугавог Дунава. На њему преко целог лета ђарлија тих и благи горски поветарац и жуте се златна пшенична класја, кукурузи и лозни виногради.

Говори се, да ће се преко Дунава подићи гвоздени мост између Смедерева и Ковина и њиме везити плодна банатска равница са моравском долином. (Мост Смедерево—Ковин није ново питање, оно је неколико деценија старо). Градња овога моста потрзана је више пута и од бивше Аустро-угарске стране, јер природан пут и капија за Оријент преко Србије била је у сва времена моравска долина, а то ће бити и за поколења, јар то захтевају и захтеваће стратегски закони и трговачке везе.



## КРАТАК ПРЕГЛЕД ИНДУСТРИСКИХ, ПРИВРЕДНИХ И БАНКАРСКИХ УСТАНОВА У СМЕДЕРЕВУ

У Смедереву постоји више привредних и индустријских предузећа од којих треба поменути ова:

1) *Фабрика „Саршид“*. Израђује гвоздене мостове, вагоне, лађе, црни и бели плех и разне справе и алате за пољопривредне сврхе. Има своју ливницу челика и електричну централу за своје потребе, а осветљава и варош Смедерево;

2) *Радионица државних железница*. Израђује луксузне и теретне вагоне. (За сада врши оправке на вагонима).

3) *Фабрика „Економ-Металор“*. Лије и израђује све пољопривредне справе и алате;

4) *Смедеревска виноградарска задруга*. Има свој подрум са стакленим и дрвеним бачвама за чување и неговање вина и ракије;

5) *Парна сџругара Бајино-Баштанске индустријске банке*. Има два гатера за стругање све врсте дасака и израду остале дрвене грађе;

6) *Парни млин на ваљке Јована Коцаса*. Меље све врсте пшеничног и кукурузног брашна. Капацитет овога млина је до 2 вагона за 24 сата рада;

7) *Циглана — Рингофен — Бранка Јефремовића*. Израђује све врсте цигле и црепа;

8) *Смедеревска задруга за извоз грожђа и воћа*. Извози за иностранство грожђе и воће, а има и подрум са потребним бачвима за вино и ракију, које израђује и продаје;

9) *Смедеревска Водна задруга*. Циљ је ове задруге да обезбеђује годомирско поље од поплаве;

10) *Смедеревска пчеларска подружина*;

11) *Лозни и воћарски расадници*: Лозни и воћни расадник Дунавске Бановине, као и расадници: Жике Поповића (звани „Митинац“) Љубе Бечејца (звани „Љубинац“).

12) *Банке и банкарски заводи*:

*Смедеревска кредитна банка а. д.* Обавља све банкарске послове и има своју фабрику у Нишу. Израђује платно — американ.

*Смедеревска задруга а. д.*

*Подунавска окружна задруга а. д.* Обавља све банкарске послове и ова задруга има и своју ткачницу за израду српског платна и американ платна;

*Занатлијска задруга* на уделе

и филијала *Шведионице Дунавске бановине*.

Обе ове установе обављају банкарске послове.

Сем побројаних установа у Смедереву постоје још и друге привредне, културне и националне установе.



## ХРОНОЛОШКИ ПРЕГЛЕД ДОГАЂАЈА ИЗ ИСТОРИЈЕ ГРАДА СМЕДЕРЕВА

Кад је деспот Стефан Лазаревић преминуо 19 јула 1427 године, управу над Србијом примио је његов сестрић Ђурађ Бранковић, коме је онда било око 50 година а који је био добар финансијер, умешан дипломата и искусан војсковођа. Том приликом Маџари задрже за себе Стефанову престоницу Београд, те Ђурђе поче зидати другу моћну одбрану на Дунаву и 1430 године доврши зидање Тврђаве смедеревске. Од тог доба Смедерево постаје политички и војнички центар Срба и Ђурђеве деспотовине.

1437 године 27 јуна, у Годомину војска маџарског краља Сигисмунда потуче Турке.

1439 године 18 августа, после тромесечне борбе и опсаде, предаде се Смедерево султану Мурату II.

1444 године 22 августа, деспоту Ђурђу уступе Турци Смедерево са још 24 града на основу склопљеног мира са Сибињаним Јанком.

1453 године 12 јануара, пренесене су мошти Св. Луке, евангелисте и положене у смедеревску митрополију. (Деспот Ђурађ веровао је, да ће чудотворчево тело донети његовом напаћеном народу мир и напредак).

1454 године султан Мухамед II затражи од Ђурђа да му преда Смедерево, пошто му није уредно плаћао

данак, а како Ђурђе ово одби, то султан удари са војском на Смедерево, али се Смедерево јуначки борили и одбило нападе.

1456 године 24 децембра (на Бадњи дан) умре деспот Ђурђе, а наследи га његов син Лазар, који после годину дана умре. По том се Срби поцепаше у две странке: једна беше за предају Маџарима, а друга за предају Турцима. Ова друга странка победи и 1459 године 20 јуна предаде се град Смедерево Турцима.

1683 до 1699 године, Смедерево је било велико поприште борби између аустриске и турске војске, те је прелазило час у аустриске час у турске руке. 1688 године освојили су га Аустријанци, а 1689 год. отму га Турци на јуриш и том приликом погине сва посада око 500 Аустријанаца и 400 Срба.

1719 године Аустријанци су заузели Смедерево од Турака и 1726 год. основали католичку Епископију.

1739 године Турци понова заузму Смедерево од Аустријанаца, пошто су били потучени 23 јула 1737 године код Гроцке.

1788 до 1791 год. у поновном рату противу Турака, Аустријанци са Србима, под командом капетана Коче, заузму Смедерево, али по Свиштовском миру Смедерево опет поста турски град, све до Карађорђевог устанка 1804 године. За ово време турске владавине, устали су турски јаничари: Мехмед ага Фочић, Мула Јусуф, Аганилија и Кучук Алија противу Хаџи Мустафе паше. Хаџи Мустафина војска са Србима борила се противу јаничара и бомбардовала Смедерево. У овим борбама војску је предводио Карађорђе.

1805 год. 28 јула, Турци убију Ђушу Вулићевића, војводу смедеревске нахије. То наљути Карађорђа, те скупи војску и са Карађорђевог брда отпоче бомбардовати град у коме су живели Турци. Али, како ђулад немогаху домашити град, то он премести топове где је сад општински дом и примора Турке на предају. Тако 8 новембра 1805 год., на дан Св. Аранђела, Карађорђе очисти град од Турака, смести у њему своју војску од око 5000 људи, премести у Смедерево „Правитељствујушчи Совјет“ и отада постаде Смедерево средиште српског политичког живота и нека врста престонице све до 1813 год. када га Турци понова заузеше. А после бомбардовања Београда, српска војска, под владом кнеза Михајла Обреновића, ушла је у смедеревски град 12 априла 1897 године и од тада је Смедерево СРПСКИ ГРАД.



## Ој, Србијо!...

Ој, Србијо, ошацино наша драга,  
Ми смо — твоја деца — твоја моћ и снага;  
У окриљу твојоме, мила наша мами,  
Тојло нам је, јер нас љубав твоја праши.  
Но кад бојна труба јекне позив твој  
Под засшаву сложено сшупамо у сшрој,  
К'о лавови снажни ми хишамо први  
У бој за слободу, не жалећи крви...  
На жртвеник за те, ој, Србијо, мами,  
Ми смо вазда сшремни и свој живош даши,  
Повезани чвршћо као сноћа клас...  
Ми смо твоја дика, твој понос и — сшас!



## Вредни ратар

Свануло је јутро. Ко је вредан, будан,  
На по'о се дао, јер је посла жудан.

Хиша вредни ратар, њега зове поље,  
Хватила плуг и стоку, иде добре воље...

Обичај је свети у вредна ратара:  
О празнику само снагу да одмара.

Зашто хиша, жури, док још сунца зраке  
Нису обасјале њиве и пашњаке,

Да даду живоћа и гори и дољи  
А вредном ратару и најредак бољи.

Пева вредни ратар, с њим је добра воља  
Пева српске борбе од Косова Поља,

А уз песму плугом своју њиву бразда,  
Бог ратару даје, да постане газда.

ујутро  
деме  
досав  
ујутро  
досав  
ујутро  
досав



## Сироче

Дош'о Божић... Празник свима:  
Богаћима, сиротињама..  
Свуд на столу свећа гори,  
Свака кућа пева, збори,  
Весела су деца мала,  
Дош'о Божић... Богу хвала!

Али једно јадно дете,  
Босоного, судбе клеће,  
Пошуча се амо — тамо  
Пробледело, збори само:

„Смилујте се, добри људи,  
Добра срца, добре ћуди,  
Сироче сам, јадно, бедно,  
Голо, босо, гладно, жедно..  
На предстражи прошлог рата  
Погибе ми добри штапа;  
Мајку нисам зајамтила..  
Рано сам је изгубила..“

Тако зборе мала уста  
А хладноћа сћеже пушта.



## РАТНИ ЗАРОБЉЕНИК

— ПРИЧА ИЗ РАТА —

Од Светског рата 1914—1918 године протекло је двадесет и више година. Људи постепено дају у заборав све грозоте тога рата и привикавају се новим приликама. Малена Србија, чвор овога рата, опкољена је била са свију страна непријатељском војском, тога ради, да би Срби очували своју домовину и своју чељад. Устали су листом и млади и стари, и мушки и женски, са ратном спремом и стали на браник своје домовине.

Као све српске мајке и жене, тако и баба Миља спремила је и испратила у војску свога мужа Лазара и сина Миладина.

Баба Миља остала је сама у кући. Било јој је тужно и врло тешко али, после извесног времена, смирила се и прионула пословима у кући и у пољу. Није само њена кућа остала без мушке главе. У селу је било повише таквих кућа, а било је и таквих, које су сасвим опустеле: муж отишао у војску, а жена отишла својој родбини.

Баба Миља је с времена на време добијала писма од мужа и сина, да су живи и здрави и да не брине јер имају свега и свачега. Баба Миља је тога дана била весела и расположена, радила је неуморно домаће

и пољске радове, а увече прислужила би кандило и пре вечере помолила би се Богу за живот и здравље Лазара и Миладина.

Борбе на граници отпочеле. На Дунаву и Дрини грокћу пушке, митраљези и топови. Непријатељ навалио силном војском, наши се јуначки бране и одбијају нападе, гоне се и са једне и са друге стране. Наши војници боре се лавовски, не отступају ни корак, замењују се одмах свежим трупима. Борбе се воде дан-ноћ.

Из места близу границе беже жене, деца и старци и повлаче се у унутрашњост. Успут причају, кад их ко пита, шта је и како је на граници.

Баба Миља мало-мало па истрчи на сокак, да види да ли може штогод сазнати о Лазару и Миладину. Већ одавна није добила писмо од Лазара, а он је тамо негде на Дрини. Писала би му, питала би бегунце шта је са њеним Лазаром, али не зна где је и на коме месту, јер јој се увек јављао са „Бојишта“, Од Миладина редовно добија писма. Чуди се баба Миља, шапуће и говори сама по кући, шта то може бити те јој се Лазар не јавља. Она зна, да јој се често јавља, а сад се ућутао, па ни беле ни црне, шта то може бити... али се опет тешила и мирила резонујући: рат је, поште нема сваки дан.

Тако је пролазио дан за даном.

Непријатељ навалио силном војском, наша се војска почела постепено повлачити. По селу се проносе разни непријатни гласови, да је непријатељ прешао нашу границу, да се наша војска повлачи и да има доста наших рањених и погинулих. Баба Миља

ради по кући, тек колико да не слути на зло, а увек јој на памети: што се Лазар никако не јавља, а прошло је више од месец и по дана?

Дошао у село Стеван, који је рањен у руку, а који је са Лазаром у једној чети. Свет наврвео код њега и питају га за своје. Чула Миља, па би и она отишла до њега, да пита за Лазара, али се све некако снебива. Чекала је да је Стева зовне и да јој каже о Лазару. После два дана чула је Миља, да је Лазар погинуо и да га је Стеван сахранио.

На глас о погибији Лазаревој Миља је пала у несвест и јакнула као убијена, али је стегла срце, а затим се окренула икони и помолила Богу, да јој сачува и одржи Миладина, који јој се још увек писмом јавља. С киме год се нађе говорила би само о Миладину. „Жив је и здрав Богу хвала,“ а за Лазара рекла би: „погинуо је бранећи своју Отаџбину, свога краља и свој дом. Није погинуо за зла дела. Ја сам поносна и нека му је лака ова наша српска земља“.

Баба Миља је туговала у својој души, али се тешила да јој је Миладин жив и здрав, Последње писмо од Миладина добила је тако некако око Ваведенја. Од онда прође доста дана а од Миладина нема никаква обера. Прође и слава Св. Никола, од Миладина ништа: прође Божић, прође Св. Јован — од Миладина ни трага ни гласа. Баба Миља се тада озбиљно забринула, распитује редом кога стигне и сретне, да ли ко зна што год о њеном Миладину, и нико ништа... По цео дан стоји баба Миља на сокаку: пролазе војници, пролазе избеглице, али нико није знао ништа рећи о другоме, сем о себи.

Прошло је много дана, па и година, рат се завршио, а од Миладина ни трага ни гласа.

Војници се враћају кућама. Многи су изгинули, многи се вратили у село. Они који су се вратили из рата причају на дугачко и на широко ратне доживљаје. Они су знали ко је погинуо, ко је рањен или заробљен, али за Миладина нико није знао ништа рећи ни казати.

Баба Миља смањила се, осушила као вејка од бриге и плача. Још да нису комшије, који су јој из севала оно мало имањца обрађивали, не би имала хлеба у кући. Прежалила је Лазара, али сина Миладина никако. Где год се окрене свуда јој се пред очима приказивао лик Миладинов. Давала је и подушје, па лила свеће у цркви за покој душе Лазару и Миладину.

Прошле су толике године, људи полако заборављају прошлост, па и баба Миља. Због самоће, позвала је баба Миља своју рођаку Анђу, чији је муж погинуо у овом рату, да буду заједно и да оплакују заједно судбину.

\*

Миладин је баш на дан божићних поклада заробљен од непријатељске војске на положају код Пасуљишта и одведен у ропство прво „преко“, па оданде у Азију. Са њиме је заробљено још неколико наших војника, а међу њима и Миладинов комшија Чеда Перин.

При транспорту, успут, Чеда се разболео и остао у неком месету, а Миладин са осталима одведен је даље. Када је доведен у одређено место, предат је на рад неком спахији који је био добар човек, али је Миладина гледао и са њиме поступао као са робом.

Године су пролазиле, а Миладин је непрестано мислио на своју Отаџбину, на свога оца и мајку, на

своје село и другове. Оцу и мајци није смео писати, нити је пак имао кога од својих другова да се пожали, да искаже свој бол, те да му колико толико лакне на души. Решавао се на бекство, али куда и како? Сретстава за пут није имао; Србија је далеко, а можда би спахија послао потеру за њим, па ако га ухвате... Али жудња за својим домом јача је од живота. Једнога јутра Миладин урани, окрене се истоку скине капу и помоли се Богу и Богородици, па право ка руској граници. Знао је, да се овако далеким путем без патње и муке не може циљу стићи, али уздаће у ону Божићну звезду водиљу и молитве Богу и Богородици неће га издати.

Путовао је скоро две и по године, више гладан и бос, но сит и обувен. Умор није осећао. Руску границу прешао је неопажено и од потере се није више плашио. Преко Русије и Румуније дошао је до наше границе на два дана пред Божић. Хитао је што брже, да за Божић стигне кући, да види оца, да види мајку и да безбрижно легне у свој рођени дом.

У очи Божића, касно у ноћ стигао је у село. Пролазећи кроз село, освртао се лево-десно, да види да ли је све онако како је раније било. Душа му дошла у подгрлац, а срце куца — хоће да прсне. „Боже, шта ми је?“ — пита себе. „Не гони ме потера, не плашим се ничега, нисам учинио никакво зло дело, идем кући, мојој слаткој рођеној кући, мојој мајци и оцу,“ — а сузе навреше на очи, и као да се затетура да падне.

Стигао пред кућу. Вратнице стоје прислоњене на дирек који је још он укуцао. Тарабе с десне стране

ограде нема. Ту је наслагао неко грање. Пред кућом стоји још онај камен на коме је седео и дељао. Врата и прозори затворени. Не чује се нико жив.

Баба Миља и Анђа вечерале шта је дао Бог па легле, јер сутра је велики хришћански празник, а баба Миља би отишла у цркву да се помоли Богу за покој душе мртвих и да припали свеће.

— Тетко, неко лупа на вратима већ по други пут, идем да видим ко је.

— Ко то лупа, шта тражиш овде у ово доба?  
— пита Анђа.

— Ја, Миладин...

— Који Миладин?

— Миладин Миљин — Лазарев, отварај, ово је моја кућа.

Баба Миља чула овај разговор, па као у неком бунилу, упалила лампу да види ко је тај.

Миладин постарео у лицу клекао и љуби праг, врата и земљу, а кад спази матер, баци јој се на груди и плачући зајеца: — Мајко... м-а-ј-к-о моја... кри-оце моје топло и слатко... јеси ли ми жива?... ти си ме сигурно и заборавила. Ево, ја сам... Миладин, твој Миладин, твој син, добра моја мајко...

Баба Миља уштумела, не чује, не види, стегле јој се вилице, па ни бекнути, а срце да искочи. Да је није Миладин придржао пала би.

— Миладине, сине, јеси ли ти, јеси ли ти рано моја, кућо моја, сине мој, очи моје, снаго моја?... Па, добро ми дошао заштито моја, па баш на Божић... О, хвала ти, Милостиви Боже, на дару твоме радости мојој...

— Анђо, кћери моја, прислужи кандило, да се помолим Богу, свима светитељима и данашњем празнику, а ти Миладине, сине мој, јеси ли уморан, јеси ли гладан? — Седи, сад ће мајка!...

У селу се чуло, да је Миладин Миљин жив и здрав дошао кући. Комшије и остали поврели и честитају баба Миљи, љубе се са Миладином и испитују га радознано о свему шта је са њим било.

Весела баба Миља, весео Миладин, и све село весело. Дошао прежаљени Миладин баш на дан Христовог Рођења и унео радост и светлост у ојађену материну душу...



Ма бона мана у књизи и  
визда на рачуна мени  
и пог док мана и гвбе да  
Брине мана и ја мана брине  
Бона мана бона.

## ПОГОВОР

### ДРАГИ ОМЛАДИНЦИ,

На крају ове књижице, жеља ми је да вам напоменем још и ово: кад год добијете слободног времена прочитајте и примите срцу поуке и савете, које вам пружа ова књижица.

У њој ће те наћи:

*Поуке како треба радити и штедећи;*

*Поуке шта је добро а шта није;*

*Поуке о патриотизму, милосрђу и карактерима,*

*Поуке о самопоштовању и љубави српског народа према својој Отаџбини, својој родној грудима;*

*Поуке о чистој и великој души наших мајки и жена...*

Омладинци!

Будућност вас зове, да будете први,

јер ово је земља саздана на крви...

Смрвимо демона што би да пирује,

Дух ваших отаца нека вазда царује.

Кад труба вас зовне, газите што смета,

Нека демон бежи, слогу не омета.

Држите се српства, не примајте туђе,

Увек да сте своји, не страни оруђе,

Бог нека вас увек крепи и весели,

Сванула је зора, српски дан се бели!

*Никола Димитријевић*

Ана Карелица  
Кво банк дошло  
до овог родно лето дити  
за велики испис

**ОД ИСТОГ ПИСЦА СЛЕДЕЋА ИЗДАЊА:**

- 1) Споменница педесетогодишњег рада  
Смедеревске кредитне банке; —  
штампана 1929 године.
- 2) Смедерево; — штампана 1936 год.
- 3) Породична споменница четрдесето-  
годишњице брачног живота Анђе  
и Николе Димиријевића; — штампана  
1938 године.